

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Мовчана Анатолія Васильовича на дисертацію Школьнікова Владислава Ігоровича «Застосування аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми. Використання аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності спричинено двома факторами. По-перше, це еволюція злочинної діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, використання правопорушниками новітніх технологій для підготовки, вчинення та приховування злочинів. По-друге, це розширення можливостей оперативних та слідчих підрозділів для здобуття доказової та орієнтуючої інформації, проведення певних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій завдяки застосуванню можливостей сучасних інформаційних та комунікаційних систем. Аналіз практики правоохоронних органів зарубіжних країн дозволяє дійти висновку про налагодження ними системної роботи з розроблення та використання різноманітних методів виявлення, документування, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень шляхом застосування аналітичних технологій в оперативній та слідчій практиці. Разом з тим, в нашій країні ця робота перебуває на етапі формування й потребує ретельного наукового опрацювання з метою активізації та підвищення її ефективності.

Відтак активізація використання аналітичних технологій в оперативній та слідчій роботі Національної поліції України сприятиме трансформації моделі діяльності кримінальної поліції з реактивної на проактивну, зміщення правоохоронних акцентів з практики реагування на злочини-інциденти на діяльність з виявлення латентних злочинів, їх попередження та профілактику.

Натомість діяльність підрозділів Національної поліції з протидії кримінальним правопорушенням сьогодні є неможливою без накопичення та систематизації великих масивів інформації, а також застосування сучасних аналітичних технологій. Якщо для «класичної» ОРД основними джерелами інформації є негласний апарат та оперативно-технічні засоби, відомості від яких зазвичай мають закритий характер, то основним джерелом інформації у сфері аналітичної роботи стали відомості в електронній (цифровій) формі з

інформаційно-комунікаційних мереж. Зазначені обставини й зумовили актуальність та вибір теми дисертаційного дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується також тим, що воно виконане відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454 та Основних напрямів наукових досліджень НАВС на 2018-2020 та на 2021-2024 роки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Основні наукові положення і висновки, які виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими, що забезпечується коректністю постановки наукових задач, адекватним вибором відповідних традиційних юридичних і соціологічних методів наукового пізнання, які дозволили сформулювати чіткі висновки, забезпечуючи їх достовірність. Достовірність отриманих результатів впливає з несуперечливості даних проведеного дослідження з відповідними даними, отриманими іншими науковцями, апробацією на наукових конференціях, а також успішним використанням результатів дисертаційного дослідження для розв'язання практичних задач.

Виходячи зі змісту дисертації, дисертантом використано низку емпіричних відомостей, покладених в основу висновків за темою дослідження, зокрема: результати вивчення 10 оперативно-розшукових справ; більше 50 звітних матеріалів по результатах виконання завдань з кримінального аналізу поточної оперативної ситуації; 5 розпорядчих документів підрозділів кримінального аналізу; специфіки та результатів роботи 10 комп'ютерних програм, що реалізують аналітичні технології в ОРД.

Репрезентативність дослідження забезпечена відомостями, наведеними у додатках. У тексті дисертації автор також робить окремі примітки, посилаючись на використані ним статистичні та інші емпіричні дані.

Автор правильно формулює мету дослідження, зазначаючи щодо її комплексного характеру та обґрунтування пропозицій, спрямованих на наукове опрацювання теоретичних і правових засад, а також практики застосування аналітичних технологій в ОРД Національної поліції України та формування пропозицій і практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Відповідно до поставленої мети визначені задачі дослідження: сформулювати поняття кримінального аналізу та визначити його предмет і місце в ОРД; запропонувати поняття та дослідити сутність аналітичних технологій; визначити їхнє співвідношення з кримінальним аналізом; визначити місце аналітичних технологій в системі методів ОРД; розкрити сутність аналітичної розвідки як самостійного методу ОРД; дослідити історичні аспекти становлення

аналітичних технологій в ОРД; визначити пріоритетні напрями у розробці нових програмно-технічних засобів аналізу оперативно-розшукової інформації; виділити види аналітичних технологій й надати їхню класифікацію залежно від предмету аналітичного дослідження; дослідити їхню праксеологічну сутність з урахуванням міжнародного досвіду; дослідити питання нормативно-правового регулювання аналітичної роботи в оперативних підрозділах й сформулювати пропозиції щодо її удосконалення; дослідити систему та процес організації роботи оперативних підрозділів і визначити напрями її вдосконалення.

Крім того, в ході роботи над дисертацією автор поставив перед собою завдання розробити ряд прикладних комп'ютерних аналітичних програм з актуальних проблем оперативної практики й впровадити їх у діяльність оперативних підрозділів.

Зі змісту дисертації вбачається, що автор ґрунтовно ознайомився з працями українських та зарубіжних вчених різних періодів, а також проаналізував ряд нормативно-правових актів, у результаті чого можна зробити висновок про те, що автор досягнув поставленої мети і виконав всі поставлені завдання дослідження.

Автором належним чином визначені об'єкт і предмет дослідження. Зокрема, *об'єктом дослідження* є правовідносини, що виникають під час застосування аналітичних технологій в ОРД Національної поліції України, а *предметом дослідження* – застосування аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів застосування аналітичних технологій в ОРД Національної поліції України. У дисертаційному дослідженні сформульовано низку положень, що мають важливе значення для теорії ОРД, а також практичної діяльності оперативних підрозділів.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку офіційного опонента, слід віднести такі:

1) *вперше*: дано авторське визначення поняття «аналітичні технології», під яким слід розуміти сукупність типових прийомів пошуку, обробки та аналізу оперативно-розшукової інформації в інформаційних системах за допомогою спеціалізованих та інших програмно-технічних засобів з метою виявлення та документування протиправних дій окремих осіб та злочинних угруповань задля виконання завдань ОРД з попередження злочинів та розшуку злочинців, а також

виконання супутніх завдань з профілактики злочинності та прогнозування оперативної обстановки на певній території; визначено етапи становлення та розвитку аналітичних технологій в ОРД Національної поліції України; запропоновано класифікацію аналітичних технологій, що застосовуються в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України, залежно від предмету аналітичного дослідження; розроблено процедури застосування певних видів аналітичних технологій, зокрема із використанням авторських комп'ютерних програм;

2) *удосконалено*: класифікацію джерел оперативно-розшукової інформації за критерієм носія оперативно-розшукової інформації; наукові погляди на етапи розвитку інформаційно-аналітичної роботи в ОРД; процедури використання інформації з мережі інтернет у кримінальних провадженнях; правові норми, що регламентують використання результатів аналітичної роботи для встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;

3) *дістали подальшого розвитку*: наукові погляди на сутність кримінального аналізу та його види; кримінально-процесуальні заходи забезпечення кримінального провадження; пропозиції щодо організації аналітичної роботи в оперативних підрозділах Національної поліції, спрямовані на підвищення її ефективності.

У роботі запропоновано авторське бачення шляхів розв'язання низки дискусійних питань, обґрунтовано нові теоретичні положення, що розвивають теорію ОРД та відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи, обґрунтовується ряд важливих у теоретичному і практичному плані положень і висновків, одержаних особисто автором.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що дисертаційне дослідження виконано на основі особистих досліджень автора, усі сформульовані в ньому положення й висновки обґрунтовані автором особисто.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено і може бути використано у:

практичній діяльності – шляхом впровадження авторських комп'ютерних програм та методичних розробок в діяльність підрозділів кіберполіції Національної поліції України, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акт впровадження Департаменту кіберполіції Національної поліції України від 12 грудня 2023 року);

освітньому процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін «Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності», «Використання сучасних інформаційних технологій в ОРД», «Інформаційне

забезпечення правоохоронної діяльності», «Інформаційні та комунікаційні технології», «Сучасні технології здійснення інформаційно-аналітичної роботи», «Застосування інформаційно-аналітичних технологій в діяльності підрозділів кримінальної поліції», а також для підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження НАВС від 12 грудня 2023 року).

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлено у 34-х наукових публікаціях, серед яких: 4 статті – у виданнях, що включені Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук категорії «Б», 1 стаття – у міжнародному науковому виданні, а також 29-ти тезах доповідей, що опубліковані в збірниках науково-практичних конференцій, семінарів та засідань круглих столів.

Оцінка змісту дисертації.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань на 22 сторінках) та додатків на 71 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок, із них основний текст – 180 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт, предмет та методологічні засади дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Значний науковий інтерес становлять результати роботи автора щодо вивчення та аналізу наукових праць з вибраної ним тематики дослідження. Зокрема у **розділі 1 «Поняття аналітичних технологій та їх місце в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України»**, розглянувши джерела оперативно-розшукової інформації та напрями оперативної роботи (стор. 30-32), мету та завдання застосування аналітичних технологій (стор. 35), типові технологічні прийоми обробки та аналізу інформації (стор. 36), автором було надано власне визначення поняття «аналітична технологія» – як сукупності типових прийомів пошуку, обробки та аналізу оперативно-розшукової інформації в інформаційних системах за допомогою спеціалізованих та інших програмно-технічних засобів з метою виявлення та документування протиправних дій окремих осіб та злочинних угруповань задля виконання завдань оперативно-розшукової діяльності з попередження злочинів та розшуку злочинців, а також

виконання супутніх завдань з профілактики злочинності та прогнозування оперативної обстановки на певній території (стор. 37).

Натомість у підрозділі 1.2 дисертантом досліджено історичні аспекти становлення аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України, які дозволили виявити закономірності на шляху створення, впровадження та практичного застосування тих чи інших апаратно-програмних засобів, а також здатні стати основою для прогнозування напрямів розвитку аналітичних технологій на сучасному етапі, визначення пріоритетів в розробці нових програмно-технічних засобів автоматизованого аналізу оперативно-розшукової інформації.

У розділі 2 **«Види та зміст аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності»** дослідження емпіричної бази діяльності практичних підрозділів Національної поліції України дозволило автору класифікувати аналітичні технології залежно від предмету аналітичного дослідження (стор. 86-87) із подальшим детальним описом порядку використання технології аналізу інформації з мереж мобільного зв'язку, електронних мереж щодо руху товарів (надання послуг), грошових коштів та віртуальних валютних активів, інформації з державних та інших інформаційних ресурсів, інформації, що зберігається у пристроях пам'яті персональних комп'ютерів та терміналів мобільного зв'язку, інформації з інформаційних ресурсів, що містять відкриті дані загального користування (стор. 88-138).

У розділі 3 **«Правове регулювання та організація аналітичної роботи оперативних підрозділів Національної поліції України»** детальний аналіз нормативно-правового регулювання аналітичної роботи оперативних підрозділів Національної поліції України дозволив автору розробити пропозиції до чинного законодавства, а саме доповнити КПК України главою 15-1, яка унормовуватиме комплекс процесуальних дій щодо термінового збереження інформації як нового заходу забезпечення кримінального провадження. Відповідних змін зазнають повноваження прокурора, права слідчого та функції оперативних підрозділів. Унормовані порядок доступу до терміново збереженої інформації та право на оскарження рішення слідчого, прокурора щодо термінового збереження інформації.

Крім того, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» автор цілком справедливо пропонує термінове збереження інформації як захід забезпечення кримінального провадження за дорученням слідчого, дізнавача, прокурора внести до переліку обов'язків оперативних підрозділів (стор. 139-160).

Також автором надано слушні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання збору та фіксації відкритої інформації з мережі Інтернет (стор. 160-164).

Врешті дослідження дисертантом структурного та функціонального аспекту організації аналітичної роботи дозволили напрацювати рекомендації, які стосуються розробки підзаконного нормативно-правового акту з порядку проведення кримінального аналізу та використання його результатів в кримінальному процесі та оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України (стор. 164-175).

Одержані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених, широкою апробацією на науково-практичних конференціях та впровадженням в діяльність підрозділів Національної поліції України.

Відтак здобувач підняв актуальні проблеми застосування аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України та запропонував власні підходи до їх вирішення, які можуть стати підґрунтям для подальших досліджень цієї проблематики.

Загалом аналіз дисертаційної роботи, опублікованих праць Школьнікова В.І. дозволяє стверджувати про достатній ступінь обґрунтованості та наукову достовірність отриманих результатів.

Висновки за розділами та за темою дослідження в цілому відповідають поставленим завданням, що дозволяє зробити висновок про їх обґрунтованість та глибоке опрацювання теми.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою. Робота оформлена у відповідність з вимогами, які ставляться до такого роду праць.

Дисертаційне дослідження відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

Позитивно оцінюючи зміст та наукове значення роботи хотілося б окреслити деякі дискусійні моменти, а також зробити певні зауваження та висловити окремі побажання до роботи, а саме:

1. У дисертації недостатньо висвітлено міжнародний досвід застосування аналітичних технологій в діяльності оперативних підрозділів поліції іноземних держав. Вбачається, що вивчення цього питання значно збагатило б дисертаційне дослідження і дозволило б сформулювати необхідні та доцільні пропозиції, спираючись не лише на вітчизняні джерела, а й враховуючи позитивний досвід іноземних держав. Можливо, частина питань, яка піднімається дисертантом, вже знаходить ефективне вирішення саме в практиці оперативних підрозділів поліції зарубіжних країн.

2. На нашу думку, деякі підрозділи дисертаційного дослідження (особливо розділу 1) дещо переобтяжені репрезентацією значної кількості наукових

дискусій вчених із загальнотеоретичних питань оперативно-розшукової діяльності, що прямо не стосуються визначеного автором предмету дослідження та не мають практичного значення для удосконалення процесу застосування аналітичних технологій в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України.

3. Окремі положення наукової новизни потребують доопрацювання, зокрема: у рубриці «вперше» дано авторське визначення поняття «кримінальний аналіз», під яким дисертант пропонує розуміти діяльність працівників правоохоронних органів, що полягає у пошуку, обробці, перевірці, оцінці та інтерпретації оперативно-розшукової, доказової, криміналістичної та кримінологічної інформації, а також у встановленні за допомогою аналітичних технологій взаємозв'язків між подіями, особами, предметами тощо з метою вироблення нового знання задля підвищення ефективності роботи з попередження, розкриття та розслідування злочинів й прогнозування злочинності.

Водночас зазначимо, що поняття «кримінальний аналіз» раніше вже визначалось у наукових працях Р. Сантоса (R. Santos)¹, Д. Афоніна², В.Ю. Калугіна³, І.А. Федчака⁴ та інших вчених.

4. На стор. 32 дисертації автор до джерел оперативно-розшукової інформації відносить, зокрема: роботу з агентурою та інформаторами, що її здійснюють оперативні підрозділи.

На думку офіційного опонента, потрібно уточнити, що дисертант розуміє під терміном «інформатори».

5. На стор. 68-72 дисертації автор досліджує методи ОРД, а саме: розвідувальне опитування, оперативний огляд, оперативну установку, візуальне спостереження, особистий пошук, електронний контроль, аналітичну розвідку.

Разом з тим, згідно чинних нормативно-правових актів, в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції використовуються відповідні оперативно-розшукові заходи: візуальне спостереження за особою, річчю, місцем; зняття інформації з електронних інформаційних систем; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, а також заходи оперативного (ініціативного) пошуку: розвідувальне опитування, особистий пошук та оперативний огляд

¹ Santos R.B. Crime analysis with crime mapping. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. 2012. 352 p.

² Афонін Д.С. Деякі питання щодо визначення компетентностей кримінального аналітика в процесі імплементації ІЛР моделі в Україні. Імплементація ІЛР моделі в Україні: матеріали круглого столу, м. Одеса (м. Одеса, 15 бер. 2023 р.) Одеса, 2023. С. 38–40.

³ Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. / [редкол.: С.С. Чернявський, Д.І. Овсянюк, В.В. Корольчук]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022.

⁴ Федчак І.А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

публічно доступного місця, оперативна установка, радіотехнічне обстеження, отримання довідково-аналітичної інформації.

Бажано було б почути, як співвідносяться ці методи і заходи між собою.

6. Крім того, варто було б посилити висновки до роботи кількісними показниками, зокрема даними опитування практичних працівників оперативних підрозділів. Робота лише виграла б, якби до опитування з проблемних питань застосування аналітичних технологій в ОРД Національної поліції України були б долучені представники інших правоохоронних органів, у тому числі з іноземних держав.

Водночас наведені зауваження та побажання не ставлять під сумнів дисертабельність роботи в цілому. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих у роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел з проблематики наукового дослідження.

Зазначені опонентом зауваження носять, головним чином, дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента й можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Школьнікова Владислава Ігоровича «Застосування аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використано методики досліджень і джерела інформації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою

новизною та мають значення не лише для науки оперативно-розшукової діяльності, а й для правозастосовної практики.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Таким чином, з урахуванням вищенаведеного слід зазначити, що дисертація **Школьнікова Владислава Ігоровича «Застосування аналітичних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України»** є завершеною монографічною працею, у якій містяться науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для теорії і практики оперативно-розшукової діяльності.

За кількістю і рівнем публікацій, апробацією на наукових конференціях дисертація відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Школьніков Владислав Ігорович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету № 2 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Анатолій МОВЧАН

Підпис проф. А. Мовчан
засвідчує:
Проректор МВДУ

О. Балюк